

Høringsnotat

**Regler for fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig
(forslag til endringer i forskrift 10. desember 2010 nr. 1605 om
utskrivning og verneplikt)**

15. oktober 2012

Innhold

1.	Bakgrunn for forslaget til nye regler for fritaksordningen	4
2.	Sammendrag av forslag til endringer	4
3.	Vurdering av gjeldende regler og forslag til nye regler	5
3.1	Vurderinger knyttet til regler om hensikt og omfang	5
3.1.1	Gjeldende regler	5
3.1.2	Departementets vurderinger.....	6
3.1.3	Forslag til bestemmelsenens formål og virkeområde	6
3.2	Definisjoner	6
3.2.1	Gjeldende regler	6
3.2.2	Departementets vurderinger.....	6
3.2.3	Forslag til definisjoner knyttet til fritaksordningen	6
3.3	Vurderinger knyttet til regler om begrensninger	7
3.3.1	Gjeldende regler	7
3.3.2	Departementets vurderinger.....	8
3.4	Vurderinger knyttet til regler om inndeling i grupper og begrensninger i fritaket eller utsettelsen	8
3.4.1	Gjeldende regler	8
3.4.2	Departementets vurderinger.....	10
3.4.3	Forslag til regler om fritakets varighet og omfang.....	11
3.5	Vurderinger knyttet til regler om organisasjon og fordeling av ansvar og myndighet	
	11	
3.5.1	Sivil krigstidsoppsetning	11
3.5.2	Forslag til regler om ansvaret til samfunnskritisk virksomhet	12
3.5.3	Rapporterende ledd	13
3.5.4	Vernepliktsverket	14
3.5.5	Forsvarets tele- og datatjeneste	15
3.5.6	Forsvarets rulleførende enheter	15
3.5.7	Den sentrale koordinerings- og klagenemnd	16
3.5.8	Forsvarets overkommando	17
3.5.9	Arbeidsdirektoratet	17
3.5.10	Direktoratet for sivilt beredskap.....	18
3.5.11	Forsvarsdepartementet.....	18
3.6	Vurderinger knyttet til regler om å oppnå status som sivil krigstidsoppsetning...19	
3.6.1	Gjeldende regler	19
3.6.2	Departementets vurderinger.....	20
3.6.3	Forslag til regler om etablering av samfunnskritisk virksomhet	20
3.7	Vurderinger knyttet til regler om å oppnå status som rapporterende ledd.....20	
3.7.1	Gjeldende regler	20
3.7.2	Departementets vurderinger.....	21
3.7.3	Forslag til regler om etablering av rapporterende ledd	21
3.8	Vurderinger knyttet til regler om å sende melding eller søknad om fritak eller utsettelse.....21	
3.8.1	Gjeldende regler	21
3.8.2	Departementets vurderinger.....	21

3.9	Vurderinger knyttet til regler om fylkesarbeidskontorenes behandling av henvendelser om utsettelse fra virksomheter som ikke har status som krigstidsoppsetning.	21
3.9.1	Gjeldende regler	21
3.9.2	Departementets vurderinger.....	22
3.10	Vurderinger knyttet til regler om Forsvarets behandling av meldinger og søknader om fritak eller utsettelse	22
3.10.1	Gjeldende regler	22
3.10.2	Departementets vurderinger.....	23
3.11	Vurderinger knyttet til regler om å påklage et avslag fra rulleførende enhet på søknad om utsettelse med fremmøte ved mobilisering.	23
3.11.1	Gjeldende regler	23
3.11.2	Departementets vurderinger.....	23
3.11.3	Forslag til regler om klage på avslag	24
3.12	Vurderinger knyttet til regler om å innføre nye stillinger og verv som fritaksberettigede under gruppe 1 eller øke utsettelseskvoter under Gruppe 2 ...	24
3.12.1	Gjeldende regler	24
3.12.2	Departementets vurderinger.....	24
3.13	Vurderinger knyttet til regler om virksomhet som ikke omfattes av ordningen...	24
3.13.1	Gjeldende regler	24
3.13.2	Departementets vurderinger.....	25
3.14	Vurderinger knyttet til regler om sjømenn.....	25
3.14.1	Gjeldende regler	25
3.14.2	Departementets vurderinger.....	25
3.15	Vurdering knyttet til regler om tjenestemenn i politi og lensmannsetaten.....	26
3.15.1	Gjeldende regler	26
3.15.2	Departementets vurderinger.....	26
3.15.3	Forslag til regler om tjenestemenn i politi- og lensmannsetaten	26
3.16	Vurderinger knyttet til regler om opphør av fritak for fredsøvinger. Påfølgende øvingsvirksomhet.	27
3.16.1	Gjeldende regler	27
3.16.2	Departementets vurderinger.....	27
3.17	Vurderinger knyttet til regler om taushetsplikt og offentlighet	27
3.17.1	Gjeldende regler	27
3.17.2	Departementets vurderinger.....	27
3.17.3	Forslag til regler om taushetsplikt og offentlighet	27
3.18	Vurderinger knyttet til regler om rettelser og tillegg til reglene	27
3.18.1	Gjeldende regler	27
3.18.2	Departementets vurderinger.....	28
3.18.3	Forslag til regler om utfyllende regler	28
4.	Forslag til endringsforskrift om nye regler for fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig	29
5.	Utkast til Forsvarssjefens bestemmelser om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig (basert på forslag til forskriftsregler for fritaksordningen)	33

1. BAKGRUNN FOR FORSLAGET TIL NYE REGLER FOR FRITAKSORDNINGEN

Fritaksordningen er regulert gjennom forskrift 9. august 1974 nr. 6 om fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering. Bakgrunnen for forslaget til nye regler for fritaksordningen refererer seg til St.prp. nr. 48 (2007-2008) og til Stortingets beslutning gjennom Innst. S. nr. 318 (2007-2008). I proposisjonen beskrives moderniseringen av Forsvaret basert på et endret risikobilde. Omleggingen av Forsvaret fordrer en gjennomgang av samarbeidet mellom militære og sivile myndigheter, herunder en vurdering av selve fritaksordningen. Til tross for overgangen fra et personellintensivt mobiliseringsforsvar til et betydelig mindre innsatsforsvar, er det fortsatt nødvendig å opprettholde en fritaksordning som ivaretar bemanning av sivile samfunnskritiske funksjoner.

Fritaksordningen har tidligere bestått av opptil 60 000 tjenestepliktige, uavhengig av om de er aktuelle for tjeneste i Forsvaret eller ikke. Personer som ikke er aktuelle for tjeneste i Forsvaret har ikke et reelt behov for å inngå i fritaksordningen. Selv om Forsvarets behov for tjenestepliktige i den operative strukturen er blitt redusert, er ikke antall tjenestepliktige på fritaksordningen redusert tilsvarende. Dette skyldes at endringsrutinene har vært for omfattende, og at knytning til ordningen har vært basert på at alle tjenestepliktige som bekler noe som kan defineres som en nøkkelrolle skal være fritatt for fremmøte i Forsvaret.

Forskriften har gjennom en lengre periode vært gjenstand for revisjon, og et utkast til ny forskrift ble sendt på høring til berørte parter i januar 2010. Etter en grundig gjennomgang av innspillene som ble fremsatt under denne høringsrunden, besluttet Forsvarsdepartementet å ta en ny gjennomgang av reglene for fritaksordningen. Ved å forenkle forvaltningsreglene for ordningen, blant annet ved å fjerne dagens fritaksgrupper og å tidsbegrense fritaket til tre år, vil ordningen bli mer dynamisk og etter hvert bare bestå av personer som har et reelt behov for fritak.

2. SAMMENDRAG AV FORSLAG TIL ENDRINGER

Forenklete regler for fritaksordningen skal ivareta Forsvarets behov for personell uten at dette går ut over samfunnskritiske funksjoner.

Forslag til nye regler for ordningen baseres på at virksomheter som dekker samfunnskritiske funksjoner i den totale samfunnsberedskapen skal beholde sitt personell i situasjoner med krise, konflikt eller krig. Tjenestepliktige som bekler nøkkelroller for å opprettholde samfunnskritiske funksjoner, skal normalt gis fritak for fremmøte i Forsvaret. Det kan imidlertid gjøres unntak fra dette utgangspunktet for personell med kompetanse som Forsvaret ikke kan unnvære, dersom personell med tilsvarende kompetanse ikke er tilgjengelig.

Dagens ordning med fritaksgrupper foreslås avviklet. Fritak for fremmøte gis for inntil tre år av gangen for tjenestepliktige som er innkalt til tjeneste i Forsvaret eller planlagt disponert i Forsvarets operative struktur. Tjenestepliktige som ikke er aktuelle for tjeneste i Forsvaret, stilles til disposisjon for arbeidsgiver eller den sivile delen av totalforsvaret.

Begrepet *sivil krigstidsoppsetning* (SKOP) som i dag benyttes om virksomheter som dekker samfunnskritiske funksjoner, foreslås erstattet av begrepet *samfunnskritisk virksomhet* (SKV).

Det foreslås at Forsvarssjefen gis myndighet til å gi utfyllende regler om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig, herunder prosedyrer for forvaltning av ordningen. Forskriftens og Forsvarssjefens bestemmelser må således ses i sammenheng.

Det foreslås at reglene for fritaksordningen tas inn forskrift 10. desember 2010 nr. 1605 om utskriving og verneplikt (vernepliktsforskriften), som utfyllende regler til vernepliktsloven § 17 første ledd. Forskrift 9. august 1974 nr. 6 om fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering foreslås satt ut av kraft.

Forsvarsdepartementet har myndighet til å foreta mindre endringer av reglene, jf. vernepliktsforskriften § 25-1.

3. VURDERING AV GJELDENDE REGLER OG FORSLAG TIL NYE REGLER

I det følgende gir departementet sin vurdering av hvert enkelt kapittel i gjeldende regelverk, med departementets forslag til nye regler.

3.1 Vurderinger knyttet til regler om hensikt og omfang

3.1.1 Gjeldende regler

Reglenes hensikt og omfang fremkommer i gjeldende forskrift pkt. 1 og 2 og utdypes i pkt. 3, 4 og 5.

Kap. I – Reglenes hensikt og omfang.

1. Disse regler er gitt med hjemmel i lov om verneplikt § 17 første ledd første punktum og lov om Heimevernet § 21, begge av 17. juli 1953.
2. Reglene trekker opp retningslinjer om fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering og/eller krig, i reglene uttrykt ved begrepet mobilisering. Vernepliktige og heimevernspliktige som med hjemmel i reglene har fått bekreftet fritak eller utsettelse, skal heller ikke kalles inn til ekstraordinær tjeneste i Forsvaret under eventuelle lavere militære beredskapstrinn som måtte bli erklært forut for eller uavhengig av mobilisering. De er også automatisk fritatt for repetisjonsøvinger, heimevernsøvinger o.l., men personer med utsettelse får som hovedregel først fritak for fredsøvinger etter utgangen av det år de fyller 30. Jfr. bl.a. pkt. 9, 12 13, 25, 78 og 79.

Hensikt.

3. Hensikten med reglene er å gi retningslinjer for hvordan instanser innen den sivile del av totalforsvaret skal forholde seg overfor de militære myndigheter for å oppnå fritak for eller utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering for vernepliktige eller heimevernspliktige som ønskes disponert i offentlige sivile stillinger og verv av samfunnsviktig natur eller i andre høyprioriterte sivile nøkkelfunksjoner.

4. Reglene angir videre hvordan berørte instanser i Forsvaret skal behandle slike henvendelser.
5. Reglene fastsetter også en prosedyre for behandling av klagesaker i tilfeller hvor søknader fra sivile instanser ikke er imøtekommet fra militær side, og hvor det kan være av samfunnsmessig interesse å få militære avslag prøvet.

3.1.2 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at begrepet mobilisering erstattes med begrepet krise, konflikt eller krig. Dette med bakgrunn i at mobiliseringsforsvaret er erstattet med et innsatsforsvar som skal være effektivt og mobilt i hele spekteret av krise, konflikt og krig. Begrepet krise, konflikt eller krig vil også være mer gjenkjennbart for den sivile delen av totalforsvaret.

I gjeldende bestemmelse er hensikten med bestemmelsen gitt gjennom tre punkt:

- retningslinjer for hvordan sivile instanser skal forholde seg til Forsvaret i saker som angår fritak og utsettelse,
- hvordan Forsvaret skal behandle slike saker, og
- prosedyrer for klagebehandling.

Departementet foreslår at hensikten med bestemmelsene gis gjennom bestemmelsene om *Formål og virkeområde*. Dette for å avgrense formålet med bestemmelsene til å omhandle hva reglene skal gjelde for, samt avklaring av ansvarsforhold, rettigheter og plikter for de aktørene som er involvert i fritaksordningen. Bestemmelsen om virkeområde foreslås gitt i det samme punktet for å gjøre tolkningen av reglene enklere. Virkeområde avklarer hvem som er omfattet av reglene og må ses i sammenheng med definisjonene.

3.1.3 Forslag til bestemmelsenes formål og virkeområde

Det foreslås inntatt et nytt ledd i forskriften § 1-2:

Forskriften gir nærmere bestemmelser om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig. Bestemmelsene omfatter øvde vernepliktige som blir innkalt til tjeneste i Forsvaret og som samtidig dekker samfunnskritiske funksjoner.

3.2 Definisjoner

3.2.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler er definisjon av aktørene i fritaksordningen gitt sammen med regler om aktørenes ansvarsområder i pkt. 27 til 56, se kapittel 3.5.

3.2.2 Departementets vurderinger

Departementet mener det er hensiktsmessig at definisjon av sentrale begreper knyttet til fritaksordningen er samlet.

3.2.3 Forslag til definisjoner knyttet til fritaksordningen

Definisjon av sentrale begreper knyttet til fritaksordningen foreslås tatt inn som nytt femte til tiende ledd i § 1-3:

§ 1-3 Definisjoner

Med samfunnskritisk funksjon menes her funksjon som må opprettholdes eller opprettes ved krise, konflikt eller krig for å dekke samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghet. Samfunnskritisk funksjon kan være basert på lov, forskrift, avtaler, nasjonale eller fylkesvise sivile beredskapsplaner eller Forsvarets planer for beredskap, logistikk og operativ aktivitet. Samfunnskritisk funksjon kan også være basert på det sivile samfunns støtte til Forsvaret ved krise, konflikt eller krig.

Med samfunnskritisk virksomhet, forkortet SKV, forstås sivil offentlig myndighet, etat instans eller privat bedrift og foretak som har ansvaret for en eller flere samfunnskritiske funksjoner. Virksomheter som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet fastsettes av rapporterende ledd.

Med rapporterende ledd, forkortet RL, forstås de departementer, direktorater, etater og offentlig forvaltning som peker ut hvilke virksomheter som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet. Rapporterende ledd kan også inneha rollen som samfunnskritisk virksomhet. Private bedrifter og foretak som yter støtte til, har leveranseavtaler med, eller som ved krise, konflikt eller krig blir rekvirert av Forsvaret, kan inngå i fritaksordningen som samfunnskritisk virksomhet med Forsvarets logistikkorganisasjon som rapporterende ledd.

Med rulleførende enhet, forkortet RFE, menes de enheter i totalforsvaret med ansvar for å forvalte tildelt utskrivingspliktig, vernepliktig og tjenestepliktig personell. Vernepliktsverket er rulleførende enhet for alt militært personell. Andre rulleførende enheter er Sivilforsvaret, Politireserven og Siviltjenesten.

Med Sjef Vernepliktsverket forstås rollen som ansvarlig for felles vernepliktsforvaltning.

Med øvde vernepliktige forstås vernepliktige, tjenestepliktige og heimevernspliktige som har fullført førstegangstjeneste eller tilsvarende. Definisjonen omfatter både befal og menige.

3.3 Vurderinger knyttet til regler om begrensninger

3.3.1 Gjeldende regler

Bestemmelsene om begrensninger knyttet til fritak for fremmøte ved mobilisering omhandles i gjeldende forskrift pkt. 6-10.

Begrensninger.

6. Fritak for eller utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering vil bare kunne gis med hjemmel i disse regler såfremt samfunnsmessige hensyn tilsier det.
7. Henvendelser som er begrunnet med sosiale hensyn eller i religiøs, politisk eller annen overbevisning, ligger utenfor rammen av reglene. Slike henvendelser skal rettes til vedkommende persons rulleførende enhet eller til en av Vernepliktsforvaltningene.
8. Reglene gir ikke hjemmel for fritak eller utsettelse med fremmøte ved mobilisering for vernepliktige som ikke har påbegynt eller fullført obligatorisk førstegangstjeneste, som er stadig tjenestegjørende befal,

vervede mannskaper eller som tilhører vernepliktig lønnet korps. Det samme gjelder for avsnitts- eller områdesjefer i Heimevernet samt heimevernspliktige med navigatør- eller maskinistutdanning som er eller vil bli utdannet til befal i Sjøheimevernet.

Reglene gir heller ikke hjemmel for fritak av repetisjonsøvinger, heimevernsøvinger o.l. for andre enn dem som er klarert for fritak eller utsettelse med fremmøte ved mobilisering.

9. Vernepliktige og heimevernspliktige som med hjemmel i disse regler blir fritatt for fremmøte i Forsvaret ved mobilisering, vil så lenge fritaksforholdet gjelder også være fritatt for all ordinær og ekstraordinær tjeneste i Forsvaret i fred. Personer som er gitt gitt utsettelse med fremmøte ved mobilisering, vil på tilsvarende måte være fritatt for samme fredstjeneste etter utgangen av det år de fyller 30. Som nevnt i pkt. 8, hjemler reglene ikke fritak eller utsettelse for vernepliktige som ikke har avtjent sin førstegangstjeneste.
10. Militære myndigheter kan uten særlige fullmakter forhåndsdisponere for militær tjeneste ved mobilisering:
 - Befal som på grunn av tidligere ansettelse i Forsvaret har pensjon, redusert lønn eller rett til oppsatt pensjon.
 - Øvrig befal til utgangen av det år de fyller 55. HV-befal over 44 år kan dog kun disponeres dersom Heimevernets oppgaver på vedkommende sted ikke kan løses av pliktige i yngre alder eller frivillige.
 - Korporaler og menige i Heimevernet som for HV-befal.
 - Øvrige korporaler (tilsv.) og menige til utgangen av det år de fyller 44 år. Jfr. dog lov om verneplikt, § 5.

Bemyndigede offentlige instanser kan, så lenge annet ikke blir bestemt, forhåndsdisponere for sivil tjeneste ved mobilisering følgende personellgrupper uten klarering med Forsvaret (jfr. reglenes pkt. 3, Hensikt):

 - Korporaler (tilsv.) og menige, også i Heimevernet, etter utgangen av det år de fyller 44.
 - Befal etter utgangen av det år de fyller 55. Unntatt herfra er tidligere ansatte i Forsvaret som har pensjon, redusert lønn eller rett til oppsatt pensjon, hvor forhåndsklarering skal skje uansett alder.

3.3.2 Departementets vurderinger

Gjeldende bestemmelse har et eget avsnitt som omhandler begrensninger i fritaksordningen. Departementet mener at begrensningen gir seg selv gjennom hvem som omfattes av ordningen i regler om Formål og virkeområde, samt gjennom regler om Fritakets varighet og omfang. I Forsvarssjefens utfyllende bestemmelser vil det i tillegg bli beskrevet særskilte forhold som kan medføre at fritak ikke kan gis. Til sammen ivaretar disse reglene de begrensningene som er listet i gjeldende regelverk.

Departementet foreslår at regler om begrensninger fjernes i sin nåværende form.

3.4 Vurderinger knyttet til regler om inndeling i grupper og begrensninger i fritaket eller utsettelsen

3.4.1 Gjeldende regler

Bestemmelsene om inndeling i fritaksgrupper og undergrupper gis gjennom gjeldende forskrift pkt. 11-21. Bestemmelsene om begrensninger i fritaket eller utsettelsen gis i gjeldende forskrift pkt. 22-25.

Inndeling i grupper.

11. Ved mobilisering vil det være virksomheter utenfor det militære forsvar som må opprettholdes for at samfunnet skal kunne fortsette å virke. Disse virksomheter vil ved mobilisering være avhengige av å få disponere en viss andel av sitt nøkkelpersonell for kortere eller lengre tidsrom for å kunne ivareta sine oppgaver. De funksjoner som dette nøkkelpersonell skal dekke, er i disse regler inndelt i to hovedgrupper, Gruppe 1 og Gruppe 2.

Gruppe 1.

12. Gruppe 1 omfatter spesifiserte samfunnsviktige stillinger og verv innen sivil offentlig virksomhet som bare kan ivaretas av de personer som innehar funksjonene i fred, eller av personer som allerede i fred er utpekt for funksjonene ved mobilisering. Oversikt over disse stillinger og verv er gitt i reglenes Del B.
Befal og menige som innehar eller er utpekt for slike funksjoner, er hjemlet automatisk fritak for fremmøte i Forsvaret ved mobilisering såfremt melding om forholdet skjer i henhold til disse regler. Der hvor stillinger og verv ikke er spesifisert, eller hvor det dreier seg om funksjoner som først skal opprettes ved mobilisering, kan det innføres kvotebegrensning av fritakene.

Gruppe 2.

13. Gruppe 2 omfatter funksjoner innen nærmere angitte sivile samfunnsviktige virksomheter av offentlig eller privat art hvor det vil kunne føre til avbrudd eller andre store ulemper for virksomheten dersom et visst minimum av dens faste eller utpekte nøkkelpersonell ut over dem som eventuelt måtte være fritatt under Gruppe 1, ikke kan fortsette i disse virksomheters tjeneste ved mobilisering.
Befal og menige som dekker eller som er utpekt for slike funksjoner, vil på visse betingelser som er angitt i disse regler, kunne få utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering for et nærmere avtalt tidsrom eller inntil videre. Etter utgangen av det år de fyller 30, vil de også automatisk være fritatt for repetisjonsøvinger, heimevernsøvinger o.l. Unntak gjelder for virksomheter hvor det er etablert bedriftsheimvern, som er omtalt i pkt. 25.
14. For at stillinger eller verv under Gruppe 2 skal kunne gi grunnlag for utsettelse, er hovedregelen at vedkommende institusjon, bedrift eller virksomhetsområde må ha status som krigstidsoppsetning i henhold til disse regler. For privat virksomhet gjelder at den enkelte bedrift o.l. må være inkludert i og ha oppgaver i en offentlig myndighets beredskapsplan. Det skal i denne forbindelse foreligge en plan for hvordan arbeidskraftbehovet ved mobilisering skal søkes dekket, og det skal bl.a. være vurdert om vernepliktige eller heimevernspliktige kan erstattes med annen arbeidskraft.
Videre vil det være en forutsetning at vedkommende bedrift o.l. kan dokumentere overfor sitt fagdepartement at den har truffet tiltak som den ansvarlige offentlige myndighet forberedskapsplanleggingen har pålagt eller foreslått utført.
15. Oppgave over de sivile krigstidsoppsetninger som har Gruppe 2-funksjoner, samt en kvote for utsettelser fordelt til hvert enkelt rapporterende ledd eller krigstidsoppsetning, er gitt i reglenes avsnitt B.
16. For de private virksomhetsområder hvor utsettelseskvotene ikke er fordelt ned til den enkelte bedrift (tilsv.), må de berørte fagdepartementer autorisere oversikter over de bedrifter o.l. som kommer inn under utsettelsesordningen.
Hvilke oversikter som til enhver tid gjelder, skal fremgå av avsnitt B.

Inndeling av Gruppe 2 i undergrupper.

17. Forsvaret er i stor utstrekning henvist til selv å utdanne sine spesialister og sitt lederpersonell.
Utdanningskapasiteten i fred er begrenset. Særlig befalingsmenn representerer en kritisk personellkategori som vil være vanskelig å gi utsettelse med fremmøte ved mobilisering.
18. Personer som ivaretar eller som er utpekt for funksjoner under Gruppe 2, er inndelt i to undergrupper, Gruppe 2 A og Gruppe 2 B.
19. Gruppe 2 A omfatter korporaler (tilsv.) og menige. Utpekte institusjoner, bedrifter og andre virksomheter vil kunne få automatisk utsettelse med fremmøte for slikt personell innenfor nærmere angitte kvoter når innmelding skjer i henhold til den

fremgangsmåte som disse regler angir.

20. Gruppe 2 B omfatter befal og menige som ivaretar eller som er utpekt for Gruppe 2-funksjoner, men som Forsvaret vil måtte vurdere om de kan unnværes ved mobilisering. Gruppe 2 B-personell vil, i likhet med Gruppe 2 A, kunne få innvilget utsettelse med fremmøte. Det må i så fall fremmes søknad om dette, slik som disse regler foreskriver. Utsettelse vil bli gitt under forutsetning av at Forsvaret finner å kunne unnvære vedkommende i sine oppsetninger. Avslag kan påklages. Det vil således måtte søkes om utsettelse med fremmøte for befal som ikke er fritaksberettiget under Gruppe 1. Dette gjelder også korporaler og menige som måtte være mobiliseringsdisponert som befal, hvilket vil fremgå av deres krigstjenestekort.
21. Institusjoner, bedrifter og virksomhetsområder som ikke har status som krigstidsoppsetning, vil unntaksvis kunne søke om utsettelse for ansatte o.l. Slike søknader skal i tilfelle rettes til fylkesarbeidskontorene, som vil få egne retningslinjer fra Arbeidsdirektoratet vedrørende disse forhold.

Begrensninger i fritaket eller utsettelsen.

22. Fritak under Gruppe 1 gis for én mobiliseringstermin (kalenderår) og må i fred fornyes for hver termin ved den prosedyre som er foreskrevet i disse regler. I krig vil fritak gjelde inntil annet måtte bli bestemt.
23. Utsettelse under Gruppe 2 kan gis for et bestemt tidsrom etter mobilisering eller inntil videre, og må på tilsvarende måte fornyes for hver mobiliseringstermin. Hvis hensynet til landets forsvar gjør det nødvendig, kan utsettelsen oppheves etter nærmere ordre fra Forsvarsdepartementet. Dessuten kan Forsvarsdepartementet bestemme at spesielle årsklasser eller fagkategorier skal unntas fra utsettelse.
24. Fritak eller utsettelse gjelder bare så lenge en person innehar stilling eller verv innen de grupper som er nevnt foran. Dersom vedkommende ikke lenger er disponert i en slik samfunnsviktig funksjon, eller hvis han kan unnværes i denne, skal
 - det rapporterende ledd for den krigstidsoppsetning vedkommende er disponert eller planlagt disponert ved, melde fra om dette til Vernepliktsverket.
 - vedkommende person gi melding om forholdet til sin rulleførende enhet. Fritak eller utsettelse betraktes da som bortfalt, og vedkommende kan igjen disponeres for tjeneste i Forsvaret ved mobilisering.
25. Heimevernspliktige som har fått utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering, kan i det tidsrom de har utsettelse pålegges tjeneste i bedriftsheimevernet på sitt arbeidssted der hvor sådant er opprettet. Denne plikt gjelder ikke for de som er fritatt under Gruppe 1.

3.4.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse er personell knyttet til fritaksordningen delt inn i grupper etter hvilken funksjon de dekker i den sivile delen av totalforsvaret. Gruppeinndelingen gjenspeiler også om personellet er gitt fritak for fremmøte eller utsettelse med fremmøte. Hvilke stillinger eller funksjoner som skal tilhøre de ulike gruppene har vært nedfelt i bestemmelsen. Sistnevnte har det imidlertid vist seg vanskelig å holde oppdatert, ettersom samfunnet er preget av stadige omorganiseringer.

Departementet foreslår at fritaksgruppene fjernes, og at alle fritas under samme vilkår. Skillet mellom fritak og utsettelse blir således borte. Det vil til enhver tid være de sivile instansene i fritaksordningen som har ansvaret for å vurdere hvilke stillinger og funksjoner som er samfunnskritiske, og hvem som dermed er berettiget fritak.

I gjeldende regler gis det begrensninger i fritak under gruppe 1 og utsettelse under gruppe 2. Det fremgår også at fritaket eller utsettelsen må fornyes for hver mobiliseringstermin (fritakskontroll), samt at fritaket og utsettelsen opphører når personen ikke lenger fyller

forutsetningene for fritak. Det er det rapporterende ledd og den fritatte sitt ansvar å melde fra dersom betingelsene for fritaket opphører.

Begrensninger knyttet til fritaksgrupper er ikke relevante dersom fritaksgruppene fjernes. Departementet foreslår at øvrige begrensninger i fritaksordningen gis i regler om fritakets varighet og omfang.

Departementet foreslår at fritaket gis for tre år så lenge vilkårene for fritak er til stede. Når tre år er gått vil personen automatisk gå ut av ordningen, og igjen bli disponibel for Forsvaret. Ved en automatisk avgang etter tre år, vil man sikre at registeret over fritatte alltid er oppdatert og realistisk. Man kan dermed også gå bort fra rutinen med årlig kontroll av fritaket. Dersom vilkårene for fritak opphører før det har gått tre år, er det samfunnskritisk virksomhet sitt ansvar å informere rulleførende enhet om dette.

3.4.3 Forslag til regler om fritakets varighet og omfang

Regler om fritakets varighet og omfang foreslås tatt inn som § 9-5 i vernepliktsforskriften.

§ 9-5 *Fritakets varighet og omfang*

Fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig gjelder for tre år av gangen så lenge vilkårene for fritak er til stede, eller til det foreligger vedtak om at fritak ikke skal gis. Hvis hensynet til landets forsvar gjør det nødvendig, kan fritak oppheves etter nærmere beslutning fra Forsvarsdepartementet.

Øvde vernepliktige som fritas for fremmøte i Forsvaret, vil så lenge fritaksforholdet gjelder også være fritatt for all ordinær og ekstraordinær tjeneste i fred. De skal ikke pålegges ekstra fredstjeneste når fritaket opphører og de igjen kan disponeres for tjeneste i Forsvaret.

I krig skal fritak gjelde inntil annet blir bestemt av Kongen.

3.5 Vurderinger knyttet til regler om organisasjon og fordeling av ansvar og myndighet

Bestemmelsene om fritaksordningens organisasjon og fordeling av ansvar og myndighet gis i gjeldende forskrift pkt. 26-56. Departementets vurderinger knyttes til hvert enkelt kapittel.

3.5.1 Sivil krigstidsoppsetning

3.5.1.1 Gjeldende regler om Sivil krigstidsoppsetning.

Sivil krigstidsoppsetning

27. Sivil krigstidsoppsetning kan være en sivil etat, en institusjon eller et virksomhetsområde som skal opprettholdes eller opprettes i en eller annen form ved mobilisering, og som har spesiell samfunnsnyttig betydning. De etater, institusjoner og virksomhetsområder som er gitt status som krigstidsoppsetninger, vil fremgå av Del B.
28. Den enkelte krigstidsoppsetning skal for hver mobiliseringstermin og etter nærmere retningslinjer fra sitt overordnede rapporterende ledd, gi opplysninger om personer som i henhold til disse reglene skal ha automatisk fritak for eller utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering. Tilsvarende opplysninger skal gis om personer som det må søkes om utsettelse for.
29. Krigstidsoppsetningen er ansvarlig for å informere sitt rapporterende ledd hvis det

oppstår endringer i personellsituasjonen som ikke lenger berettiger fritak eller utsettelse for ansatte o.l.

3.5.1.2 Departementets vurderinger

I gjeldende regler er definisjonen av begrepene gitt i samme kapittel som ansvarsforhold.

Departementet foreslår at definisjon av begreper og avklaring av ansvarsforhold gis i separate regler. Departementet mener at dette vil fremstå som mer ryddig og oversiktlig.

Gjennom høringsrunden i 2010 mottok vi en rekke kommentarer som angikk begrepet "Sivil krigstidsoppsetning" (SKOP). Inntrykket er at begrepet oppfattes som misvisende for ordningen ettersom fritak nå skal gjelde i krise og konflikt, i tillegg til krig. På denne bakgrunn er det foreslått å erstatte sivil krigstidsoppsetning med "Samfunnskritisk virksomhet (SKV)". Dette er et begrep som er mye brukt i samfunnet for øvrig, men det eksisterer ikke en felles definisjon. I forslaget til ny bestemmelse er det definert hva som menes med begrepet samfunnskritisk virksomhet i fritaksordningen. SKVs ansvar foreslås beskrevet i et eget kapittel i bestemmelsen. I prinsippet vil SKV ha det samme ansvarsområde som SKOP har i gjeldende bestemmelse, men forvaltningen blir noe annerledes.

Svært mange av de som i dag er på fritaksordningen, tilfredsstiller ikke kravene til fysisk og/eller psykisk helse og derfor ikke er aktuelle for tjeneste i dagens Forsvar. Med bakgrunn i at de både er vernepliktige/tjenestepliktige og ivaretar en samfunnskritisk funksjon, blir det likevel gitt fritak for fremmøte i Forsvaret. Dette resulterer i unødvendig forvaltning og en fritaksordning som ikke gjenspeiler sin hensikt. Departementet foreslår at fritak bare søkes for de personene som blir innkalt til Forsvaret, og som samtidig dekker en kritisk funksjon i en SKV.

Etter gjeldende bestemmelse skal SKOP gi opplysninger om personer som skal ha fritak eller utsettelse for hver mobiliseringstermin. Disse opplysningene skal gå til rapporterende ledd (RL), som deretter skal sende det til VPV. Mange RL har i den forrige høringsrunden gitt uttrykk for at RL ikke bør involveres i enkeltsaker på grunn av manglende kjennskap til bemanningssituasjonen ved den enkelte SKV. Det anses derfor som hensiktsmessig at SKV kommuniserer direkte med RFE i saker som gjelder fritak for enkeltpersoner. Departementet foreslår at innmeldingsrutinene endres slik at søknad om fritak går direkte fra SKV til RFE, og at man dermed fjerner RL som bindeledd mellom SKV og Forsvaret i enkeltsaker.

3.5.2 Forslag til regler om ansvaret til samfunnskritisk virksomhet

Regler om ansvaret til samfunnskritisk virksomhet foreslås tatt inn som § 9-3 i vernepliktsforskriften.

§ 9-3 Samfunnskritisk virksomhet

Samfunnskritisk virksomhet har ansvaret for å dokumentere sitt bemanningsbehov for å ivareta sine samfunnskritiske funksjoner. Dette omfatter blant annet å fortløpende

- a) dokumentere for rulleførende enhet at den innkalte dekker en kritisk funksjon i samfunnskritisk virksomhet, og*

- b) *informere rulleførende enhet om endringer som får betydning for den innkaltes fritak.*

Samfunnskritisk virksomhet kommuniserer med rulleførende enhet i saker som angår fritak.

3.5.3 Rapporterende ledd

3.5.3.1 Gjeldende regler om rapporterende ledd.

Rapporterende ledd

30. Rapporterende ledd er de departementer, direktorater, etater og institusjoner som for denne fritaks- og utsettelsesordning skal koordinere krigstidsoppsetningenes arbeid. De skal dessuten være bindeleddet mellom krigstidsoppsetningene og Forsvaret. De rapporterende ledd er ansvarlige for å ta opp spørsmål om fritak for eller utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering i den form som disse regler foreskriver. Samarbeidsformer og rutiner nedad til krigstidsoppsetningene fastsettes av hvert enkelt rapporterende ledd eller av vedkommende fagdepartement i samråd med Arbeidsdirektoratet.
31. De myndigheter som er gitt status som rapporterende ledd, vil fremgå av Del B.
32. Rapporterende ledd skal informere sine underlagte krigstidsoppsetninger om resultatet av Forsvarets behandling av meldinger og søknader. De skal i samråd med krigstidsoppsetningene ta standpunkt til om avslag på en søknad skal påklages. De skal videre underrette Vernepliktsverket dersom en person som har fritak eller utsettelse ved den underlagt krigstidsoppsetning, ikke lenger er disponert i fritaks- eller utsettelsesberettiget funksjon.
33. De kan ta opp eventuelle forslag om endringer av fritaksberettigede stillinger under Gruppe 1 eller utsettelseskvoter for Gruppe 2.
34. Hvis det er ønskelig å inkludere nye krigstidsoppsetninger i ordningen, skal forslag om dette tas opp med det berørte fagdepartement, som eventuelt fremmer saken med sin begrunnelse til Vernepliktsverket.

3.5.3.2 Departementets vurderinger

Gjeldende regler definerer her RL, samt gjør rede for hvilke ansvar og oppgaver RL har i fritaksordningen. RL skal blant annet koordinere SKOPenes arbeid og være bindeleddet mellom SKOP og Forsvaret. Alle RL er listet i Del B i gjeldende forskrift.

Departementet foreslår at RL defineres til å være de departementer, direktorater, etater og offentlig forvaltning som peker ut hvilke bedrifter som skal være SKV. Ansvaret til RL vil være å melde fra til sjef VPV om nye SKV, samt melde fra dersom det er SKVer som ikke lenger skal inngå i ordningen. RL vil også ha ansvaret for, i samarbeid med VPV, å behandle de saker hvor det ikke oppnås enighet mellom SKV og RFE. For ytterligere forklaring til klagebehandling, vises til departementets vurdering av regler om klagebehandling. Det anbefales videre ikke å liste RL i bestemmelsene, ettersom dette vil gjøre ajourholdet vanskelig. Oppdaterte oversikter over aktive RL føres av VPV.

Det presiseres at RL kommuniserer med VPV i saker som angår fritaksordningen.

3.5.3.3 Forslag til regler om ansvaret til rapporterende ledd

Regler om ansvaret til rapporterende ledd foreslås tatt inn som § 9-2 i vernepliktsforskriften.

§ 9-2 Rapporterende ledd

Rapporterende ledd har ansvaret for å koordinere den sivile delen av fritaksordningen. Dette omfatter blant annet å

- a) *fastsette hvilke etater, instanser, bedrifter og foretak som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet,*

- b) *melde fra til Sjef Vernepliktsverket om samfunnsskrittisk virksomhet som skal inngå ordningen. Det skal dokumenteres at samfunnsskrittisk virksomhet ivaretar samfunnsskrittiske funksjoner. De samme rapporterende ledd informerer Sjef Vernepliktsverket om samfunnsskrittisk virksomhet som utgår, og*
- c) *i samarbeid med Sjef Vernepliktsverket behandle de saker hvor det ikke oppnås enighet mellom samfunnsskrittisk virksomhet og rulleførende enhet.*

Rapporterende ledd kommuniserer med Sjef Vernepliktsverket i saker som angår fritak.

3.5.4 Vernepliktsverket

3.5.4.1 Gjeldende regler om Vernepliktsverket

Vernepliktsverket

- 35. Vernepliktsverket har under Forsvarets overkommando ansvaret for den sentrale koordinering av de administrative sider ved fritaks- og utsettelsesordningen og skal holde ordningens regelverk á jour. Det er Vernepliktsverkets ansvar á fastsette de blanketter o.l. som skal brukes i dette spesielle samarbeidet mellom Forsvaret og de rapporterende ledd, samt á gi tidsfrister og andre retningslinjer for utfylling, fremsendelse og behandling. Institusjonen skal videre forestá trykking og distribusjon av disse regler og blanketter til berørte instanser i Forsvaret, samt til Arbeidsdirektoratet, de rapporterende ledd og fylkesarbeidskontorene.
- 36. Det koordinerer Forsvarets tele- og datatjenestes deltakelse i den datatekniske behandling av meldinger, søknader og avgjørelser. Dette gjelder også utskrifter til de rulleførende enheter og til de rapporterende ledd, samt det statistiske materiale vedrørende fritak og utsettelse som både Forsvaret og myndighetene innen den sivile del av totalforsvaret trenger for sin planlegging og disponering.
- 37. Det tilrettelegger behandlingen av søknader om endringer i fritaksberettigede stillinger og tildelte utsettelseskvoter, om opptak av nye rapporterende ledd og krigstidsoppsetninger samt klager over eventuelle avslag fra Forsvaret på søknader om utsettelse med fremmøte under Gruppe 2 B. Slike spørsmål skal legges frem for behandling i den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

3.5.4.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse listes VPVs ansvar og oppgaver i fritaksordningen. VPVs ansvar innebærer på vegne av Forsvarssjefen á holde bestemmelsen á jour, samt á sørge for blanketter, verktøy og behandling av meldinger og søknader. VPV skal også ivareta funksjonen som sekretariat i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

Departementet foreslår at fritakssøknader behandles enkeltvis, og at denne saksbehandlingen legges til VPV som RFE, mens den overordnede koordineringen av ordningen legges til sjef VPV, som ansvarlig for felles vernepliktsforvaltning. En slik todeling av VPVs ansvar vil ivareta en koordinering i to nivåer både på militær og sivil side. VPV koordinerer RFE sitt arbeid, og RL koordinerer SKV sitt arbeid.

I ny bestemmelse foreslår departementet á legge ned den sentrale koordinerings- og klagenemnd, og VPVs rolle som sekretariat for nemnda vil naturlig falle bort. For nærmere beskrivelse av forslag til klagebehandling, se departementets vurderinger under kapittel 3.11.

3.5.4.3 Forslag til regler om ansvaret til Vernepliktsverket

Regler om ansvaret til Vernepliktsverket foreslås tatt inn som § 9-4 i vernepliktsforskriften.

§ 9-4 Vernepliktsverket

Vernepliktsverket har på vegne av Forsvarssjefen det utøvende ansvaret for fritaksordningen. Dette ansvaret er todelt:

- a) Sjef Vernepliktsverket skal forvalte ordningen, herunder holde regelverket, nødvendige verktøy, samt lister over rapporterende ledd og samfunnskritisk virksomhet oppdatert og tilgjengelig. Sjef Vernepliktsverket skal også, i samarbeid med rapporterende ledd, behandle de saker hvor det ikke oppnås enighet mellom samfunnskritisk virksomhet og rulleførende enhet.*
- b) Vernepliktsverket som rulleførende enhet for militært personell skal forvalte det personellet som er berettiget fritak i henhold til gjeldende regelverk.*

3.5.5 Forsvarets tele- og datatjeneste

3.5.5.1 Gjeldende regler om Forsvarets tele- og datatjeneste

Forsvarets tele- og datatjeneste.

38. Forsvarets tele- og datatjeneste utarbeider etter retningslinjer fra Vernepliktsverket, og på grunnlag av meldinger og søknader fra rapporterende ledd, samleoppgaver med personelldata for rulleførende enheter som berøres av ordningen. Forsvarets tele- og datatjeneste utarbeider på tilsvarende måte samleoppgaver som gir de rapporterende ledd resultatet av rulleførende enheters behandling av deres henvendelser.
39. Forsvarets tele- og datatjeneste vil fremstille statistiske oversikter vedrørende fritaks- og utsettelsesordningen for bruk ved berørte sivile og militære instanser.

3.5.5.2 Departementets vurderinger

Det ansvaret som i gjeldende bestemmelse tilfaller Forsvarets tele- og datatjeneste, blir i dag ivaretatt av VPV gjennom statistikker og rapporter som er hentet ut fra Forsvarets Verneplikts- og tjenesteregister. I forslaget til ny bestemmelse inngår dette ansvaret i VPVs oppgaver.

Departementet foreslår at dagens regler om Forsvarets tele- og datatjenester ikke videreføres.

3.5.6 Forsvarets rulleførende enheter

3.5.6.1 Gjeldende regler om Forsvarets rulleførende enheter

Forsvarets rulleførende enheter.

40. De av Forsvarets rulleførende enheter som tar del i ordningen, vil fremgå av Del B. Deres samarbeid med andre instanser under behandlingen av meldinger og søknader om fritak for eller utsettelse med fremmøte ved mobilisering, skal begrenses til
 - Vernepliktsverket,
 - overordnet personellforvaltningsmessig ledd.Eventuelle henvendelser som kommer direkte til de rulleførende enheter fra sivile instanser, skal uten nærmere behandling overføres til Vernepliktsverket.
41. Rulleførende enheter kontrollerer at personer som er ført opp under de enkelte fritaks- og utsettelsesgrupper, er rulleført ved enhetene. De påser også at fritak og utsettelse for rulleført personell blir registrert i rullene, og at personellet får tilsendt spesiell melding som bekrefter fritak eller utsettelse.
42. Ved behandling av søknader om utsettelse under Gruppe 2 B skal de rulleførende enheter ikke vurdere og ta standpunkt til andre spørsmål enn om vedkommende person kan unnværes eller erstattes i den militære funksjon han er planlagt disponert i.

3.5.6.2 Departementets vurderinger

Med bakgrunn i at VPV er rulleførende enhet for alt personell i Forsvaret, vil det ikke være aktuelt å videreføre dette punktet i bestemmelsen. Definisjon av rulleførende enhet foreslås gitt i kapittelet som omhandler definisjoner, og ansvarsområdet til RFE foreslås gitt under VPVs ansvar i kapittelet som omhandler ansvarsforhold.

Departementet foreslår at dagens regler om Forsvarets rulleførende enheter ikke videreføres.

3.5.7 Den sentrale koordinerings- og klagenemnd

3.5.7.1 Gjeldende regler om den sentrale koordinerings- og klagenemnd

Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

43. Den sentrale koordinerings- og klagenemnd er administrativt underlagt Forsvarsdepartementet, og dens medlemmer med varamenn oppnevnes ved kongelig resolusjon. Nemnda har to hovedoppgaver.
44. Den ene oppgaven er å behandle spørsmål vedrørende
 - hvilke krigstidsoppsetninger og rapporterende ledd som skal inngå i fritaks- og utsettelsesordningen,
 - hvilke stillinger og verv som skal være fritaksberettiget under Gruppe 1,
 - hvilke funksjoner det skal kunne gis utsettelse for under Gruppe 2, samt fordeling av maksimalkvoter for samme til krigstidsoppsetninger og rapporterende ledd,
 - retningslinjer til deltakende sivile instanser om søknader under Gruppe 2 B.Ved enstemmighet er nemndas avgjørelse i slike spørsmål endelig og settes i verk av Vernepliktsverket. Hvis enighet ikke oppnås i nemnda, skal Vernepliktsverket forelegge saken for Forsvarsdepartementet, som avgjør den videre behandlingsmåte.
45. Nemndas annen hovedoppgave er å behandle og ta endelig avgjørelse i klagesaker. Avgjørelse skjer her ved simpelt flertall.
46. Den sentrale koordinerings- og klagenemnd skal ha følgende sammensetning:
 - Sjef Vernepliktsverket, formann.
 - Sjefen for operasjonsstaben i Forsvarets overkommando.
 - Sjefen for personellstaben i Forsvarets overkommando.
 - Stedfortredende direktør i Arbeidsdirektoratet.
 - Sjefen for avdelingen for administrativt og økonomisk beredskap i Direktoratet for sivilt beredskap.

Det skal oppnevnes personlig varamann for hvert medlem.

Vernepliktsverket betjener nemnda med sekretariatet og andre administrative støttefunksjoner.

3.5.7.2 Departementets vurderinger

Den sentrale koordinerings- og klagenemnd har i gjeldende bestemmelse to hovedoppgaver. For det første skal nemnda behandle spørsmål vedrørende SKOP, RL og prinsipielle forhold knyttet til fritaks- og utsettelsesgruppene. For det andre skal nemnda behandle og ta endelig avgjørelse i klagesaker.

I forslag til ny bestemmelse foreslår departementet at den sentrale koordinerings- og klagenemnd legges ned. Bakgrunnen for dette er at mye av grunnlaget for nemnda bortfaller når fritaksgruppene fjernes. Det foreslås videre at departementene og RL selv

avgjør hvilke RL og SKV som skal inngå i ordningen, og at dette ikke overprøves av andre instanser.

For nærmere redegjørelse om forslag til behandling av klagesaker, se departementets vurderinger under kapittel 3.11.

Departementet foreslår at regler om Den sentrale koordinerings- og klagenemnd ikke videreføres.

3.5.8 Forsvarets overkommando

3.5.8.1 Gjeldende regler om Forsvarets overkommando

Forsvarets overkommando.

47. Forsvarets overkommando skal ivareta Forsvarets interesser i fritaks- og utsettelsesordningen. Det er overkommandoens ansvar å ta initiativ vis-à-vis Forsvarsdepartementet hvis personellsituasjonen i Forsvaret gjør det nødvendig å reservere visse årsklasser eller fagkategorier av vernepliktige og heimevernspliktige for Forsvaret ved mobilisering. Overkommandoen har også ansvaret for å foreslå overfor departementet å trekke gitte utsettelse under Gruppe 2 tilbake hvis forholdene krever et slikt tiltak.
48. Overkommandoen skal gi de rulleførende enheter retningslinjer for deres behandling av søknader om utsettelse under Gruppe 2 B.

3.5.8.2 Departementets vurderinger

Forsvarets overkommando (FO) er erstattet med Forsvarsstaben (FST). I gjeldende bestemmelse har FO ansvaret for å ivareta Forsvarets interesser i fritaksordningen ved å gi føringer til FD dersom det er årsklasser eller fagkategorier som skal reserveres for Forsvaret. FO skal også gi føringer til RFE i forbindelse med behandling av søknader under gruppe 2B.

I forslag til ny bestemmelse forutsettes at Vernepliktsverket på vegne av Forsvarssjefen vil ivareta Forsvarets interesser i fritaksordningen. FST vil i forslag til ny bestemmelse ikke ha noen konkret rolle i forvaltningen av fritaksordningen.

Departementet foreslår at FST ikke får tillagt ansvar i fritaksordningen, og ikke nevnes spesielt i bestemmelsene.

3.5.9 Arbeidsdirektoratet

3.5.9.1 Gjeldende regler om Arbeidsdirektoratet

Arbeidsdirektoratet.

49. Arbeidsdirektoratet har ansvaret for å fordele landets disponible sivile arbeidskraft ved mobilisering og i krig, og i fredstid å forestå aktuelle planleggings- og regulerings tiltak i denne forbindelse. Jfr. lov om forsynings- og beredskapstiltak av 14. desember 1956.
50. I fritaks- og utsettelsesordningen skal Arbeidsdirektoratet påse at den i tilfredsstillende grad sikrer samfunnsviktige sivile virksomheter det nøkkelpersonell som ikke kan unnværes ved mobilisering. På den annen side skal direktoratet også føre tilsyn med at fritaks- og utsettelsesordningen ikke blir nyttet hvis andre regulerende arbeidskrafttiltak kan dekke personellbehovet. Direktoratet fastsetter i nødvendig utstrekning egne supplerende retningslinjer og blanketter for bruk ved de sivile ledd.

51. Dersom ordningen på sivil side ikke fungerer som forutsatt, tar Arbeidsdirektoratet kontakt med de ansvarlige myndigheter og søker å utvirke at forholdet blir ordnet.

3.5.9.2 Departementets vurderinger

Arbeidsdirektoratet har i gjeldende bestemmelse ansvaret for å fordele landets disponible sivile arbeidskraft, herunder sikre at samfunnskritiske virksomheter har tilstrekkelig bemanning.

Forslag til ny bestemmelse for fritaksordningen baseres på at SKV normalt beholder sitt personell. Behovet for fordeling av nøkkelpersonell er derfor ikke til stede i den grad det var i mobiliseringsforsvaret.

Dagens organisering av arbeidsmarkedsetaten er endret. Arbeidsdirektoratets ansvar i fritaksordningen foreslås derfor fjernet.

3.5.10 Direktoratet for sivilt beredskap

3.5.10.1 Gjeldende regler om Direktoratet for sivilt beredskap

Direktoratet for sivilt beredskap.

52. Direktoratet for sivilt beredskap er ansvarlig for å trekke opp retningslinjer for den sivile beredskapsplanlegging og forestå den sentrale samordning og kontroll med denne. Direktoratet skal dessuten virke som serviceorgan for departementer og andre sentrale institusjoner.
53. Det er direktoratets ansvar å påse at det formelle grunnlag er til stede for at samfunnsviktige sivile institusjoner, bedrifter o.l. kan komme inn under fritaks- og utsettelsesordningen. Til dette grunnlag hører bl.a. godkjente beredskapsplaner.

3.5.10.2 Departementets vurdering

I gjeldende regelverk er Direktoratet for sivilt beredskap ansvarlig for å trekke opp retningslinjer for den sivile beredskapsplanleggingen, samt at det skal påse at det formelle grunnlaget for at samfunnsviktige sivile virksomheter kan komme inn under fritaksordningen er til stede. Direktoratet for sivilt beredskap er i dag erstattet av Direktorat for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

DSBs ansvar i fritaksordningen vil i prinsippet videreføres i ny bestemmelse, men ansvaret vil kun komme til uttrykk gjennom definisjonen av samfunnskritisk funksjon, hvor det stilles som krav at en samfunnskritisk funksjon kan være basert på lov, forskrift, Forsvarets planer for beredskap, logistikk og operativ aktivitet og eller sivile nasjonale og fylkesvise beredskapsplaner, samt gjennom avtaler.

DSB som enhet forslås derfor ikke nevnt i de nye bestemmelsene.

3.5.11 Forsvarsdepartementet

3.5.11.1 Gjeldende regler om Forsvarsdepartementet

Forsvarsdepartementet.

54. Forsvarsdepartementet har på regjeringens vegne det administrative ansvar for koordinering av fritaks og utsettelsesordningen.
55. Det er i denne forbindelse departementets ansvar å utvirke at de formelle beslutninger blir fattet og de nødvendige retningslinjer gitt -hvis spesielle årsklasser

eller fagkategorier av vernepliktige eller heimevernspliktige skal unntas fra utsettelsesordningen under Gruppe 2,

- hvis innvilgede utsettelse med fremmøte under Gruppe 2 skal trekkes tilbake,
- hvis krigsforsterkning skal settes opp.

56. Forsvarsdepartementet skal videre behandle eventuelle prinsipielle spørsmål ved ordningen som Den sentrale koordinerings- og klagenemnd ikke kan bli enige om.

3.5.11.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse er Forsvarsdepartementet (FD) gitt det administrative ansvaret for koordinering av fritaksordningen. Dette ansvaret, samt FDs myndighet til å beslutte at fritak kan oppheves hvis hensynet til landets forsvar gjør det nødvendig, foreslås videreført i ny bestemmelse.

Når det gjelder FDs ansvar for å gi retningslinjer for unntagelse av årsklasser og fagkategorier i fritaksordningen, vil dette ansvaret bortfalle med nye forvaltningsrutiner gitt i Forsvarssjefens bestemmelser. Departementet foreslår at man ikke gir bestemte kategorier unntak, men derimot at man vurderer hver enkelt sak og at det innkalte personellet kompetanse og funksjon kan være grunnlag for å avslå en fritakssøknad.

Departementet foreslår også at FD, sammen med aktuelt fagdepartement, avgjør klagesaker hvor det ikke er oppnådd enighet på lavere nivå. For mer informasjon om klage på avslag, se departementets vurderinger under kapittel 3.11.

3.5.11.3 Forslag til regler om Forsvarsdepartementet og øvrige departementer

Regler om ansvaret til Forsvarsdepartementet og øvrige departementer foreslås tatt inn som § 9-1 i vernepliktsforskriften.

§ 9-1 Ansvarsforhold

Forsvarsdepartementet har på regjeringens vegne det administrative ansvaret for koordinering av fritaksordningen. Forsvarsdepartementet har ansvaret for å avklare med involvert departement de forhold hvor det ikke oppnås enighet mellom rapporterende ledd og Vernepliktsverket.

De øvrige departementene har ansvar for å utpeke rapporterende ledd innen egen beredskapssektor, samt å melde rapporterende ledd inn til Sjef Vernepliktsverket. De samme departementer informerer Sjef Vernepliktsverket om rapporterende ledd som utgår og andre endringer som angår rapporterende ledd.

3.6 Vurderinger knyttet til regler om å oppnå status som sivil krigstidsoppsetning.

3.6.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis retningslinjer for hvordan sivil krigstidsoppsetning kan tas opp i ordningen gjennom pkt. 57-59.

Å oppnå status som sivil krigstidsoppsetning.

57. De institusjoner, etater eller virksomheter som har status som krigstidsoppsetning i fritaks- og utsettelsesordningen, er vist i avsnitt B.
58. Anmodning om å bli inkludert i ordningen som krigstidsoppsetning kan tas opp av rapporterende ledd som inngår i ordningen, eller ved henvendelse til et

slikt ledd. Anmodninger som anbefales, skal sendes gjennom det berørte fagdepartement til Vernepliktsverket som tilrettelegger saken for behandling i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

59. Rapporterende ledd skal informere Vernepliktsverket om underlagte krigstidsoppsetninger som går ut av ordningen. Vernepliktsverket holder regelverkets oversikter á jour.

3.6.2 Departementets vurderinger

For vurdering knyttet til endring av navn fra sivil krigstidsoppsetning til samfunnskritisk virksomhet, se pkt. 2.5.2.

I gjeldende bestemmelse har RL ansvar for å anmode om opprettelse av nye SKOPer i fritaksordningen. Slike saker skal gå gjennom berørt fagdepartement og Den sentrale koordinerings- og klagenemnd for vurdering. Departementet foreslår at RL gis ansvaret for å peke ut hvilke etater, instanser og private bedrifter og foretak som skal ha status som SKV samt å melde dette inn til VPV på fastsatt blankett. RL gis ansvaret for å påse at de virksomheter som meldes inn som SKV i fritaksordningen inngår i planverk for å ivareta samfunnskritiske funksjoner. Så fremt søknaden om opprettelse av nye SKVer gjøres i henhold til bestemmelsen, skal VPV registrere disse i verneplikts- og tjenesteregisteret. Det er vurdert om denne type saker bør gjennom en ekstra instans (for eksempel berørt departement) for vurdering før registrering i verneplikts- og tjenesteregisteret, men det er ikke funnet grunnlag for dette.

RL vil også ha ansvaret for å melde fra til VPV når det er SKVer som skal ut av ordningen.

3.6.3 Forslag til regler om etablering av samfunnskritisk virksomhet.

Forslag til bestemmelse om etablering av samfunnskritisk virksomhet fremgår av § 9-2.

3.7 Vurderinger knyttet til regler om å oppnå status som rapporterende ledd.

3.7.1 Gjeldende regler

I gjeldende bestemmelse gis retningslinjer for hvordan rapporterende ledd kan tas opp i ordningen gjennom pkt. 60-62.

Å oppnå status som rapporterende ledd.

60. De institusjoner og etater som har status som rapporterende ledd i fritaks- og utsettelsesordningen, er vist i avsnitt B.
61. Anmodning om å bli inkludert i ordningen som rapporterende ledd, kan tas opp av vedkommende departement som har det faglige ansvar for den beredskapssektor det eventuelle nye rapporterende ledd representerer. Slike anmodninger skal sendes til Vernepliktsverket, som tilrettelegger saken for behandling i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.
62. De samme departementer skal informere Vernepliktsverket om rapporterende ledd som går ut av ordningen. Vernepliktsverket holder regelverkets oversikter á jour.

3.7.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse har vedkommende departement som har det faglige ansvar for den beredskapssektor det nye RL representerer, ansvar for å anmode om at nye RL tas inn i ordningen. VPV skal tilrettelegge slike saker for behandling i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

Departementet foreslår at Den sentrale koordinerings- og klagenemnda legges ned. Avgjørelsen om å ta nye RL inn i ordningen tas derfor av berørt fagdepartement. Så fremt søknaden om opprettelse av nye RL fremsettes i henhold til bestemmelsen, skal VPV registrere disse i verneplikts- og tjenesteregisteret. Berørt departement vil også ha ansvaret for å melde fra til VPV når det er RL som skal tas ut av ordningen.

3.7.3 Forslag til regler om etablering av rapporterende ledd

Forslag til bestemmelse for etablering av rapporterende ledd fremgår av § 9-1.

3.8 Vurderinger knyttet til regler om å sende melding eller søknad om fritak eller utsettelse

3.8.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis føringer for hvordan RL skal sende meldinger og søknader om fritak eller utsettelse til VPV i pkt. 63.

Å sende melding eller søknad om fritak eller utsettelse.

63. Rapporterende ledd sender meldinger og søknader til Vernepliktsverket vedrørende personer ved egen eller underlagte krigstidsoppsetninger som er berettiget til fritak for eller utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering. De skal på forhånd føre kontroll med at meldinger og søknader er holdt innenfor rammen av de stillinger, kvoter og andre forutsetninger som er gitt i reglene.

3.8.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse er RL ansvarlig for å sende meldinger og søknader om fritak til VPV.

Departementet foreslår at SKV sender søknadene direkte til RFE. Nærmere beskrivelse av saksgangen fremgår av kapittel 3.5.

FSJ kan gi nærmere bestemmelser om hvilken informasjon som kreves ved en innmelding av ny SKV.

3.9 Vurderinger knyttet til regler om fylkesarbeidskontorenes behandling av henvendelser om utsettelse fra virksomheter som ikke har status som krigstidsoppsetning.

3.9.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis føringer for fylkesarbeidskontorenes behandling av henvendelser om utsettelse fra virksomheter som ikke har status som krigstidsoppsetning i pkt. 64-65.

**Fylkesarbeidskontorenes behandling av henvendelser om utsettelse
fra virksomheter som ikke har status som krigstidsoppsetning**

64. Som nevnt under punkt 21 kan virksomheter som ikke har status som krigstidsoppsetning, unntaksvis søke om utsettelse under Gruppe 2 B. Slike henvendelser skal rettes til fylkesarbeidskontorene, som behandler søknadene i samråd med fylkesberedskapskontorene og for øvrig etter Arbeidsdirektoratets retningslinjer.
65. Hvis en mottatt søknad om utsettelse kan begrunnes ut fra samfunnsmessige interesser, skal den sendes Arbeidsdirektoratet som avgjør den videre behandling. Hvis et fylkesarbeidskontor finner at en søknad ikke kan begrunnes ut fra et samfunnsmessig helhetssyn, skal saken returneres til søkeren med opplysning om dette.

3.9.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse blir det gitt en åpning for at virksomheter som ikke er SKOP unntaksvis kan søke om utsettelse under gruppe 2B, og slike henvendelser kan rettes til fylkesarbeidskontorene, som tar saken videre gjennom fylkesberedskapskontorene og Arbeidsdirektoratet.

Med bakgrunn i forslag om å avvikle fritaksgruppene og forslag om bestemmelsens virkeområde, foreslår departementet at denne ordningen ikke videreføres i ny bestemmelse. I og med at det er SKVene som har ansvar for å ivareta de samfunnskritiske funksjonene, blir det her ikke gitt åpning for søknader fra andre virksomheter enn SKV.

Departementet foreslår at bestemmelsen ikke videreføres.

3.10 Vurderinger knyttet til regler om Forsvarets behandling av meldinger og søknader om fritak eller utsettelse

3.10.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis føringer for Forsvarets behandling av meldinger og søknader om fritak eller utsettelse i pkt. 66-68.

**Forsvarets behandling av meldinger og søknader om fritak eller
utsettelse**

66. Vernepliktsverket er koordinator for behandling av henvendelser fra rapporterende ledd om fritak for eller utsettelse med fremmøte ved mobilisering. Det støtter seg til Forsvarets tele- og datatjeneste for datateknisk behandling av meldinger og søknader. Sammendrag av disse sendes de rulleførende enheter.
67. Rulleførende enheter skal
 - føre kontroll med at personer som er ført opp i sammendragene er rulleført hos dem og at personelldataene for øvrig er korrekte,
 - ta standpunkt til om de som det er søkt om utsettelse for under Gruppe 2 B, kan gis slik utsettelse.Meldinger tilbake til rapporterende ledd skal kanaliseres gjennom Vernepliktsverket.
68. Vernepliktsverket støtter seg til Forsvarets tele- og datatjeneste for datateknisk behandling av merknader og avgjørelser som rulleførende enheter har foretatt. Forsvarets tele- og datatjeneste lager utskrifter for rapporterende ledd samt andre

oversikter etter Vernepliktsverkets anvisning. Disse ekspederes med eventuelle utfylte kommentarer til de rapporterende ledd av Vernepliktsverket.

3.10.2 *Departementets vurderinger*

I gjeldende regelverk er VPV gitt ansvar for å koordinere behandlingen av henvendelser fra RL om fritak for eller utsettelse med fremmøte. Verken denne, eller de øvrige bestemmelsene om Forsvarets behandling av meldinger og søknader, vil videreføres ettersom VPV nå er RFE for hele Forsvaret, samt at VPV selv har ivarettatt de utskrifter og rapporter som tidligere Forsvarets tele- og datatjeneste hadde ansvar for.

Departementet foreslår at VPV forestår all behandling av søknader om fritak. Som RFE kan VPV, på bakgrunn av gitte kriterier, avgjøre om en person skal innvilges eller avslås i fritaksordningen. FSJ kan gi nærmere bestemmelser om innmelding og behandling av behov for fritak, basert på prinsippet om at fritak innvilges med mindre det er særskilte forhold som tilsier at fritak ikke kan gis. All korrespondanse som omhandler fritak skal gjøres skriftlig.

3.11 **Vurderinger knyttet til regler om å påklage et avslag fra rulleførende enhet på søknad om utsettelse med fremmøte ved mobilisering.**

3.11.1 *Gjeldende regler*

I gjeldende regler gis regler for klageadgang og behandling av klager i pkt. 69-71.

Å påklage et avslag fra rulleførende enhet på søknad om utsettelse med fremmøte ved mobilisering.

69. Rulleførende enheter kan avslå en søknad om utsettelse under Gruppe 2 B hvis vedkommende person ikke finnes å kunne unnværes i sin militære funksjon ved mobilisering.
70. Avslag kan påklages. Krigstidsoppsetningene kan ta dette opp med sitt rapporterende ledd, som bestemmer om klage skal fremmes. I så fall skal nødvendige informasjon og begrunnelser sendes Vernepliktsverket. En klage vil ikke ha oppsettende virkning.
71. Vernepliktsverket tilrettelegger innkomne klager for behandling og endelig avgjørelse i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd, og underretter de berørte instanser om nemndas beslutninger.

3.11.2 *Departementets vurderinger*

I gjeldende bestemmelse åpnes det for at RFE kan avslå søknader under gruppe 2B dersom personen det søkes fritak for ikke kan unnværes i sin militære funksjon. SKOP kan påklage avslag ved å ta opp dette med sitt RL. VPV skal tilrettelegge saken for avgjørelse i den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

Departementet foreslår at muligheten for å klage på avslag opprettholdes, men at den sentrale koordinerings- og klagenemnd legges ned. Departementet mener at klage på avslag om fritak for fremmøte i Forsvaret bør søkes avgjort på lavest mulig nivå, ved at RFE og SKV først søker å finne løsning på saken. Dersom avslaget opprettholdes, skal RFE overføre saken til sjef VPV, som i samarbeid med RL søker å komme til enighet om hvem som skal disponere den tjenestepliktige. Dersom saken ikke løses mellom sjef VPV og RL, foreslår departementet at saken i siste instans avgjøres av FD i samråd med det aktuelle fagdepartement.

3.11.3 Forslag til regler om klage på avslag

Regler om klage på avslag på søknad om fritak foreslås tatt inn som § 9-7 i vernepliktsforskriften.

§ 9-7 Klage på avslag

Avslag på søknad om fritak for fremmøte kan påklages av samfunnskritisk virksomhet. Fristen for å klage er tre uker etter at samfunnskritisk virksomhet er eller burde vært kjent med utfallet av saken. Klage fremmes til rulleførende enhet, med gjenpart til rapporterende ledd.

Dersom rulleførende enhet opprettholder avslaget skal Sjef Vernepliktsverket sammen med det aktuelle rapporterende ledd søke å komme til enighet i saken. Dersom det ikke oppnås enighet mellom rapporterende ledd og Sjef Vernepliktsverket sendes saken til Forsvarsdepartementet, som tar den endelige avgjørelsen i samråd med ansvarlig fagdepartement.

Sjef Vernepliktsverket underretter samfunnskritisk virksomhet. skriftlig om utfallet i saken, med gjenpart til rulleførende enhet og rapporterende ledd.

Utsettelse med fremmøte kan gis inntil saken er avklart.

3.12 Vurderinger knyttet til regler om å innføre nye stillinger og verv som fritaksberettigede under gruppe 1 eller øke utsettelseskvoter under Gruppe 2

3.12.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis regler for hvordan nye stillinger og verv under Gruppe 1, samt hvordan man kan øke utsettelseskvotene under gruppe 2 i pkt. 72.

Å innføre nye stillinger og verv som fritaksberettigede under Gruppe 1 eller øke utsettelseskvoter under Gruppe 2.

72. Spørsmål om å innføre nye stillinger og verv som fritaksberettigede under Gruppe 1 eller å øke utsettelseskvoter under Gruppe 2 kan tas opp med Vernepliktsverket av de rapporterende ledd. Spørsmål av prinsipiell art skal på forhånd være forelagt det berørte fagdepartement. Vernepliktsverket legger saken til rette for behandling i Den sentrale koordinerings- og klagenemnd.

3.12.2 Departementets vurderinger

Det vil ikke være aktuelt å videreføre denne bestemmelsen i og med at fritaksgruppene foreslås fjernet.

3.13 Vurderinger knyttet til regler om virksomhet som ikke omfattes av ordningen

3.13.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis bestemmelser om hvilken type virksomhet som ikke omfattes av fritaksordningen i pkt. 73-75.

Virksomhet som ikke omfattes av ordningen.

73. Enkelte sivile institusjoner og bedrifter eller deler av disse blir ved mobilisering rekvirert eller mobilisert av Forsvaret. Vernepliktige og heimevernspliktige som er knyttet til slik virksomhet, kommer ikke inn under fritaks- og utsettelsesordningen. De vil få retningslinjer om hvordan de skal forholde seg ved mobilisering direkte fra ansvarlige militære myndigheter. Tilsvarende gjelder for sivilt ansatte i Forsvarets forskjellige militære eller sivile organer og i NATO's militære staber og ledd.

74. I henhold til vernepliktslovens § 3 er ordinerte prester og prester eller forstandere for ordnede dissentermenigheter fritatt for verneplikt. Regler om denne fritaksordning er gitt i kgl.res. av 22. november 1991 nr. 855.
75. Spørsmål om fritak for eller utsettelse med tjeneste i Sivilforsvaret eller Politireserven ved mobilisering omfattes ikke av disse regler. Slike henvendelser må tas opp på den måte som måtte være fastsatt i egne bestemmelser for disse.

3.13.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse omfattes ikke virksomheter som ved mobilisering blir rekvirert eller mobilisert av Forsvaret av fritaksordningen og det henvises til egne retningslinjer for disse virksomhetene.

I ny bestemmelse foreslår departementet at Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) opprettes som RL i fritaksordningen, med ansvar for å peke ut og melde inn de virksomheter som yter støtte til Forsvaret. Slike bedrifter blir altså tatt inn i fritaksordningen og man sikrer at ansatte ved slike bedrifter kan opprettholde sin leveranse til Forsvaret ved krise, konflikt eller krig. Denne endringen anbefales også av FLO.

Fritak for verneplikt for ordinerte prester eller forstandere for ordnede dissentermenigheter er nedfelt i vernepliktsloven § 3 og er ytterligere bekreftet i vernepliktsforskriften § 2-11. Departementet foreslår at prester og forstandere ikke nevnes spesielt i regler om fritaksordningen.

Spørsmål om fritak for tjeneste i Sivilforsvaret og Politireserven omfattes ikke av fritaksordningen, og foreslås ikke videreført i forslag til ny bestemmelse.

3.14 Vurderinger knyttet til regler om sjømenn

3.14.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis det særlige retningslinjer om sjømenn i pkt. 76-77.

Sjømenn.

76. Vernepliktige og heimevernspliktige som er påmønstret norske eller allierte nasjoners skip i utenriks- eller innenriksfart, skal som hovedregel fortsette å seile ved mobilisering. De er derfor i disse regler betraktet som tilhørende Gruppe 1, og vil automatisk være fritatt for fremmøte i Forsvaret ved mobilisering såfremt de blir meldt inn til Vernepliktsverket av Sjøfartsdirektoratet. Dette gjelder også sjømenn på den norske stats skip når skipene er på minimum 100 bruttotonn. Dette automatiske fritak vil også gjelde en viss periode etter avmønstring i fred, såfremt vedkommende sjømann er disponert i mobiliseringsreserven for handelsflåten, og når melding om forholdet skjer på samme måte som nevnt ovenfor.
77. Sjømenn som etter mobilisering mønstrer av fra norske eller allierte nasjoners skip, vil normalt bli overført og disponert i spesielle erstatningsavdelinger (sjømannspool). Denne disponering ligger utenfor rammen av disse regler. Kunngjøring om vernepliktsforhold under slike situasjoner gis av Forsvarsdepartementet.

3.14.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse er sjømenn som er påmønstret norske eller allierte nasjoners skip i innenriks- eller utenriksfart gitt automatisk fritak under gruppe 1.

Med bakgrunn i bortfall av fritaksgruppene, foreslår departementet at denne ordningen fjernes i ny bestemmelse. Departementet foreslår at det for sjømenn må søkes om fritak for fremmøte på lik linje med andre vernepliktige og tjenestepiktige som blir innkalt til tjeneste i Forsvaret og som samtidig dekker en samfunnskritisk funksjon.

Punktet foreslås ikke videreført i ny bestemmelse.

3.15 Vurdering knyttet til regler om tjenestemenn i politi og lensmannsetaten

3.15.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis det særlige retningslinjer om tjenestemenn i politi og lensmannsetaten i pkt. 78.

Tjenestemenn i politi og lensmannsetaten.

78. Vernepliktige og heimevernspliktige som er tjenestemenn i politi- og lensmannsetaten eller aspiranter til utenriktjenesten og som er klarert for utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering under Gruppe 2 A og 2 B, er automatisk fritatt for repetisjonsøvinger, heimevernsøvinger o.l. uansett alder.

3.15.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse er vernepliktige og heimevernspliktige som er tjenestemenn i politi- og lensmannsetaten, som er gitt utsettelse under gruppe 2A og 2B, automatisk fritatt for repetisjonsøvinger, heimevernsøving og lignende uansett alder.

I og med at fritaksgruppene foreslås fjernet, foreslår departementet at dette punktet ikke videreføres i ny bestemmelse. Det foreslås at behov for fritak for ansatte i politi- og lensmannsetaten meldes på samme måte som for andre vernepliktige som blir innkalt til Forsvaret.

For å kunne bemanne stillinger i Forsvaret som krever politifaglig bakgrunn, er det satt av en kvote på inntil 250 polititjenestepersonell som Forsvaret kan disponere ved krise, konflikt eller krig, jf. St. prp. nr. 45 (2000-2001) og Stortingets behandling av denne (Innst. S. nr. 342). Departementet foreslår at denne kvoten synliggjøres i reglene for fritaksordningen.

3.15.3 Forslag til regler om tjenestemenn i politi- og lensmannsetaten

Særskilte regler om polititjenestepersonell foreslås tatt inn som § 9-6 i vernepliktsforskriften.

§ 9-6 Særlig om polititjenestepersonell

Øvde vernepliktige som er tilsatt som polititjenestepersonell kan som hovedregel ikke disponeres av Forsvaret. Unntatt fra dette er en kvote på inntil 250 personer. Denne kvoten omfatter tjenestepersonell med politigrad som er utdannet til befal i Forsvaret og som er tilsatt som tjenestepersonell i en av de tre laveste politigradene.

Ved ønske om disponering av nevnte kategori i Forsvaret, må minst ett av følgende krav være oppfylt:

- a) Stillingen har "må-krav" til politifaglig bakgrunn.*
- b) Stillingen har "ønskelig krav" til politifaglig bakgrunn.*

- c) *Stillingen krever kritisk kompetanse (ikke politifaglig) som innehas av polititjenestepersonell.*

3.16 Vurderinger knyttet til regler om opphør av fritak for fredsøvinger. Påfølgende øvingsvirksomhet.

3.16.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis regler for tjeneste for de som er fritatt i pkt. 79.

Opphør av fritak for fredsøvinger. Påfølgende øvingsvirksomhet.

79. Vernepliktige og heimevernspliktige som i henhold til disse regler er fritatt for repetisjonsøvinger, heimevernsøvinger o.l., skal ikke pålegges ekstra fredstjeneste når forutsetningene for fritaket er opphørt og de igjen kan disponeres for tjeneste i Forsvaret ved mobilisering. De er imidlertid på like linje med andre forpliktet til å ta del i de øvinger som er bestemt for den avdeling de er mobiliseringsdisponert ved.

3.16.2 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at dette punktet videreføres i ny bestemmelse om fritakets varighet og omfang i § 9-5.

3.17 Vurderinger knyttet til regler om taushetsplikt og offentlighet

3.17.1 Gjeldende regler

I gjeldende regler gis regler om taushetsplikt og offentlighet i pkt. 80.

Taushetsplikt og offentlighet.

80. Enhver som har adgang til meldinger, søknader, klager og andre oppgaver og oversikter som nyttes i fritaks- og utsettelsesordningen, og som derved får kjennskap til personlige forhold eller til tjenestesaker i totalforsvaret, plikter å bevare taushet om dette overfor uvedkommende.

3.17.2 Departementets vurderinger

Departementet foreslår at dette punktet videreføres i ny bestemmelse.

3.17.3 Forslag til regler om taushetsplikt og offentlighet

Regler om taushetsplikt og offentlighet foreslås tatt inn som § 9-8 i vernepliktsforskriften.

§ 9-8 Taushetsplikt og offentlighet

Enhver som får adgang til søknader, klager, oversikter eller tilsvarende i fritaksordningen, og som derigjennom får kjennskap til personlige forhold eller til tjenestesaker i totalforsvaret, er bundet av forvaltningslovens regler om taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13, samt øvrig lovbestemt taushetsplikt.

3.18 Vurderinger knyttet til regler om rettelser og tillegg til reglene

3.18.1 Gjeldende regler

I gjeldende bestemmelse gis regler for hvem som kan gi ut rettelser og tillegg til bestemmelsene i pkt. 82-83.

Rettelser og tillegg til reglene.

82. Forsvarsdepartementet har myndighet til å foreta justeringer av reglene såfremt disse ikke endrer reglenes prinsipielle innhold.
83. Innenfor rammen av de hovedlinjer som reglene foreskriver, har Vernepliktsverket myndighet til å utgi rettelser og tillegg til reglenes avsnitt B, bl.a. i form av utfyllende bestemmelser om hvordan reglene skal praktiseres.
Reglene trer i kraft fra 1. januar 1976.
Tidligere gitte regler om fritak for og utsettelse med fremmøte ved mobilisering, fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon av 30. juni 1955, oppheves fra det tidspunkt de nye regler trer i kraft. Likeledes oppheves bestemmelsen om fritak for heimevernstjeneste i krig og fred, fastsatt ved Kronprinsregentens resolusjon av 16. november 1956. Forsvarsdepartementet gis myndighet til å justere reglene så lenge dette ikke endrer reglenes prinsipielle innhold.

3.18.2 Departementets vurderinger

I gjeldende bestemmelse gis FD myndighet til å foreta justeringer av reglene såfremt disse ikke endrer reglenes prinsipielle innhold. VPV gis myndighet til å utgi rettelser og tillegg til reglenes avsnitt B, blant annet i form av utfyllende bestemmelser.

I ny bestemmelse foreslår departementet at Forsvarssjefen kan gi utfyllende regler om fritak for fremmøte i Forsvaret, herunder prosedyrer for forvaltningen.

3.18.3 Forslag til regler om utfyllende regler

Regler om utfyllende regler foreslås tatt inn som § 9-9 i vernepliktsforskriften.

§ 9-9 Utfyllende regler

Forsvarssjefen kan gi utfyllende regler om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig, herunder prosedyrer for forvaltning av ordningen.

4. FORSLAG TIL ENDRINGSFORSKRIFT OM NYE REGLER FOR FRITAK FOR FREMMØTE I FORSVARET VED KRISE, KONFLIKT ELLER KRIG

Endringsforskrift til forskrift 10. desember 2010 nr. 1605 om utskrivning og verneplikt

Fastsatt ved kgl.res. (dato) med hjemmel i lov av 17. juli 1953 nr. 29 om verneplikt (vernepliktsloven) og i lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet (Heimevernsloven). Fremmet av Forsvarsdepartementet.

I

Det inntas nytt tredje ledd i forskriften § 1-2:

Forskriften gir nærmere bestemmelser om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig. Bestemmelsene omfatter øvde vernepliktige som blir innkalt til tjeneste i Forsvaret og som samtidig dekker samfunnskritiske funksjoner.

Det inntas nytt femte til tiende ledd i § 1-3:

Med samfunnskritisk funksjon menes her funksjon som må opprettholdes eller opprettes ved krise, konflikt eller krig for å dekke samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghet. Samfunnskritisk funksjon kan være basert på lov, forskrift, avtaler, nasjonale eller fylkesvise sivile beredskapsplaner eller Forsvarets planer for beredskap, logistikk og operativ aktivitet. Samfunnskritisk funksjon kan også være basert på det sivile samfunns støtte til Forsvaret ved krise, konflikt eller krig.

Med samfunnskritisk virksomhet, forkortet SKV, forstås sivil offentlig myndighet, etat instans eller privat bedrift og foretak som har ansvaret for en eller flere samfunnskritiske funksjoner. Virksomheter som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet fastsettes av rapporterende ledd.

Med rapporterende ledd, forkortet RL, forstås de departementer, direktorater, etater og offentlig forvaltning som peker ut hvilke virksomheter som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet. Rapporterende ledd kan også inneha rollen som samfunnskritisk virksomhet. Private bedrifter og foretak som yter støtte til, har leveranseavtaler med, eller som ved krise, konflikt eller krig blir rekvirert av Forsvaret, kan inngå i fritaksordningen som samfunnskritisk virksomhet med Forsvarets logistikkorganisasjon som rapporterende ledd.

Med rulleførende enhet, forkortet RFE, menes de enheter i totalforsvaret med ansvar for å forvalte tildelt utskrivingspliktig, vernepliktig og tjenestepliktig personell. Vernepliktsverket er rulleførende enhet for alt militært personell. Andre rulleførende enheter er Sivilforsvaret, Politireserven og Siviltjenesten.

Med Sjef Vernepliktsverket forstås rollen som ansvarlig for felles vernepliktsforvaltning.

Med øvde vernepliktige forstås vernepliktige, tjenestepliktige og heimevernspliktige som har fullført førstegangstjeneste eller tilsvarende. Definisjonen omfatter både befal og menige.

Tittelen i kapittel 9 skal lyde:

Kapittel 9. Fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig mv.

Det inntas bestemmelser om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig i forskriften kapittel 9, §§ 9-1 til 9-9:

Ansvarsforhold

§ 9-1. Forsvarsdepartementet har på regjeringens vegne det administrative ansvaret for koordinering av fritaksordningen. Forsvarsdepartementet har ansvaret for å avklare med involvert departement de forhold hvor det ikke oppnås enighet mellom rapporterende ledd og Vernepliktsverket.

De øvrige departementene har ansvar for å utpeke rapporterende ledd innen egen beredskapssektor, samt å melde rapporterende ledd inn til Sjef Vernepliktsverket. De samme departementer informerer Sjef Vernepliktsverket om rapporterende ledd som utgår og andre endringer som angår rapporterende ledd.

§ 9-2. Rapporterende ledd har ansvaret for å koordinere den sivile delen av fritaksordningen. Dette omfatter blant annet å

- a) fastsette hvilke etater, instanser, bedrifter og foretak som skal ha status som samfunnskritisk virksomhet,*
- b) melde fra til Sjef Vernepliktsverket om samfunnskritisk virksomhet som skal inngå ordningen. Det skal dokumenteres at samfunnskritisk virksomhet ivaretar samfunnskritiske funksjoner. De samme rapporterende ledd informerer Sjef Vernepliktsverket om samfunnskritisk virksomhet som utgår, og*
- c) i samarbeid med Sjef Vernepliktsverket behandle de saker hvor det ikke oppnås enighet mellom samfunnskritisk virksomhet og rulleførende enhet.*

Rapporterende ledd kommuniserer med Sjef Vernepliktsverket i saker som angår fritak.

§ 9-3. Samfunnskritisk virksomhet har ansvaret for å dokumentere sitt bemanningsbehov for å ivareta sine samfunnskritiske funksjoner. Dette omfatter blant annet å fortløpende

- a) dokumentere for rulleførende enhet at den innkalte dekker en kritisk funksjon i samfunnskritisk virksomhet, og*
- b) informere rulleførende enhet om endringer som får betydning for den innkaltes fritak.*

Samfunnskritisk virksomhet kommuniserer med rulleførende enhet i saker som angår fritak.

§ 9-4. Vernepliktsverket har på vegne av Forsvarssjefen det utøvende ansvaret for fritaksordningen. Dette ansvaret er todelt:

- a) Sjef Vernepliktsverket skal forvalte ordningen, herunder holde regelverket, nødvendige verktøy, samt lister over rapporterende ledd og samfunnskritisk virksomhet oppdatert og tilgjengelig. Sjef Vernepliktsverket skal også, i samarbeid med rapporterende ledd, behandle de saker hvor det ikke oppnås enighet mellom samfunnskritisk virksomhet og rulleførende enhet.*
- b) Vernepliktsverket som rulleførende enhet for militært personell skal forvalte det personellet som er berettiget fritak i henhold til gjeldende regelverk.*

Fritakets varighet og omfang

§ 9-5. *Fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig gjelder for tre år av gangen så lenge vilkårene for fritak er til stede, eller til det foreligger vedtak om at fritak ikke skal gis. Hvis hensynet til landets forsvar gjør det nødvendig, kan fritak oppheves etter nærmere beslutning fra Forsvarsdepartementet.*

Øvde vernepliktige som fritas for fremmøte i Forsvaret, vil så lenge fritaksforholdet gjelder også være fritatt for all ordinær og ekstraordinær tjeneste i fred. De skal ikke pålegges ekstra fredstjeneste når forutsetningene for fritaket opphører og de igjen kan disponeres for tjeneste i Forsvaret.

I krig skal fritak gjelde inntil annet blir bestemt av Kongen.

Særlig om polititjenestepersonell

§ 9-6. *Øvde vernepliktige som er tilsatt som polititjenestepersonell kan som hovedregel ikke disponeres av Forsvaret. Unntatt fra dette er en kvote på inntil 150 personer. Denne kvoten omfatter tjenestepersonell med politigrad som er utdannet til befall i Forsvaret og som er tilsatt som tjenestepersonell i en av de tre laveste politigradene.*

Ved ønske om disponering av nevnte kategori i Forsvaret, må minst ett av følgende krav være oppfylt:

- a) Stillingen har "må-krav" til politifaglig bakgrunn.*
- b) Stillingen har "ønskelig krav" til politifaglig bakgrunn.*
- c) Stillingen krever kritisk kompetanse (ikke politifaglig) som innehas av polititjenestepersonell.*

Klage på avslag

§ 9-7. *Avslag på søknad om fritak for fremmøte kan påklages av samfunnskritisk virksomhet. Fristen for å klage er tre uker etter at samfunnskritisk virksomhet er eller burde vært kjent med utfallet av saken. Klage fremmes til rulleførende enhet, med gjenpart til rapporterende ledd.*

Dersom rulleførende enhet opprettholder avslaget skal Sjef Vernepliktsverket sammen med det aktuelle rapporterende ledd søke å komme til enighet i saken. Dersom det ikke oppnås enighet mellom rapporterende ledd og Sjef Vernepliktsverket sendes saken til Forsvarsdepartementet, som tar den endelige avgjørelsen i samråd med ansvarlig fagdepartement.

Sjef Vernepliktsverket underretter samfunnskritisk virksomhet. skriftlig om utfallet i saken, med gjenpart til rulleførende enhet og rapporterende ledd.

Utsettelse med fremmøte kan gis inntil saken er avklart.

Taushetsplikt og offentlighet

§ 9-8. *Enhver som får adgang til søknader, klager, oversikter eller tilsvarende i fritaksordningen, og som derigjennom får kjennskap til personlige forhold eller til tjenestesaker i totalforsvaret, er bundet av forvaltningslovens regler om taushetsplikt, jf. forvaltningsloven § 13, samt øvrig lovbestemt taushetsplikt.*

Utfyllende regler

§ 9-9. Forsvarssjefen kan gi utfyllende regler om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig, herunder prosedyrer for forvaltning av ordningen.

Dagens bestemmelser i §§ 9-1 til 9-2 flyttes til §§ 9-10 til 9-11 under betegnelsen *Godskrivning av tjeneste utført i et annet land*.

II

Endringsforskriften trer i kraft 1. mars 2013.

III

Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 9. august 1974 nr. 6 om fritak for og utsettelse med fremmøte i Forsvaret ved mobilisering.

5. UTKAST TIL FORSVARSSJEFENS BESTEMMELSER OM FRITAK FOR FREMMØTE I FORSVARET VED KRISE, KONFLIKT ELLER KRIG (BASERT PÅ FORSLAG TIL FORSKRIFTSREGLER FOR FRITAKSORDNINGEN)

1. Etablering og ajourhold av rapporterende ledd

Ved tilgang og avgang av rapporterende ledd i fritaksordningen skal det respektive departement fremme saken for Sjef Vernepliktsverket med følgende informasjon:

- navn på departement
- navn på rapporterende ledd
- organisasjonsnummer på rapporterende ledd
- dato for tilgang og avgang
- hvilke område nytt rapporterende ledd skal koordinere i fritaksordningen.

All informasjon som angår tilgang, avgang eller endring av rapporterende ledd, skal meddeles Sjef Vernepliktsverket på fastsatt blankett. Blanketten fremsendes ved behov.

På bakgrunn av de opplysninger departementene gir på blanketten skal Sjef Vernepliktsverket registrere ny rapporterende ledd, avslutte utgått rapporterende ledd, samt gjøre eventuelle endringer knyttet til rapporterende ledd i Verneplikts- og tjenesteregisteret. Skriftlig bekreftelse sendes det respektive departement om de endringer som er gjort.

2. Etablering og ajourhold av Samfunnskritisk virksomhet

Ved tilgang og avgang av samfunnskritisk virksomhet i fritaksordningen skal det respektive rapporterende ledd fremme saken for Sjef Vernepliktsverket med følgende informasjon:

- navn på rapporterende ledd
- navn på samfunnskritisk virksomhet
- organisasjonsnummer på samfunnskritisk virksomhet
- dato for tilgang og avgang
- hvilke samfunnskritiske funksjoner ny samfunnskritisk virksomhet skal dekke ved krise, konflikt eller krig.

All informasjon som angår tilgang og avgang eller endring av samfunnskritisk virksomhet, skal meddeles Sjef Vernepliktsverket på fastsatt blankett. Blanketten fremsendes ved behov.

På bakgrunn av de opplysninger rapporterende ledd gir på blanketten skal Sjef Vernepliktsverket registrere ny samfunnskritisk virksomhet, avslutte utgått samfunnskritisk virksomhet, samt gjøre eventuelle endringer knyttet til samfunnskritisk virksomhet i Verneplikts- og tjenesteregisteret. Skriftlig bekreftelse sendes det respektive rapporterende ledd om de endringer som gjort.

3. Innmelding av behov for fritak

Ved tilgang av personell på fritaksordningen, skal den respektive samfunnskritisk virksomhet fremme behovet for rulleførende enhet med følgende informasjon på fastsatt blankett:

- navn og organisasjonsnummer på foresatt rapporterende ledd
- navn og organisasjonsnummer samfunnskritisk virksomhet
- navn på person det søkes fritak for
- fødselsnummer på person det søkes fritak for
- hvilken funksjon den det søkes fritak for dekker i samfunnskritisk virksomhet
- underskrift av samfunnskritisk virksomhet.

På bakgrunn av denne informasjonen skal rulleførende enhet registrere opplysningene i Verneplikts- og tjenesteregisteret. Fritak innvilges med mindre det er særskilte forhold som tilsier at vedkommende ikke kan gis fritak.

Avgjørelsen formidles skriftlig til samfunnskritisk virksomhet med gjenpart til den innkalte.

4. Innvilget fritak

Dersom fritak innvilges skal det i skrevet fremkomme informasjon om

- a) fritakets varighet (fra – tildato), og
- b) at innkallingen til Forsvaret annulleres.

5. Avslått fritak

Dersom fritak avslås skal det i skrevet fremkomme informasjon om

- a) at innkallingen til Forsvaret opprettholdes med fremmøtetidspunkt- og sted,
- b) årsaken til at vedkommende ikke kan gis fritak, og
- c) klageadgang.

6. Årsak til avslag

Følgende forhold gir grunn for avslag på søknad:

Omfattes ikke av fritaksordningen

- a) *Virksomheten er ikke registrert som samfunnskritisk virksomhet*
Virksomheter som ikke er fastsatt som samfunnskritisk virksomhet av rapporterende ledd, omfattes ikke av fritaksordningen.
- b) *Ikke øvd vernepliktig*
Personer som ikke er øvde vernepliktige omfattes ikke av fritaksordningen.
- c) *Personell overført til Sivildforsvaret eller Politireserven.*
Personell som er overført til Sivildforsvaret eller Politireserven omfattes ikke av fritaksordningen.

Unntatt fra reglene om fritak

- d) *Registrert som ansatt i Forsvaret*
Fast ansatte i Forsvaret er unntatt fra reglene om fritak. Dette gjelder alle typer tilsettingsforhold i Forsvaret.
- e) *Registrert med en kompetanse Forsvaret ikke kan unnvære*
Personer som innehar en kompetanse som Forsvaret ikke kan unnvære, kan unntas

fra reglene om fritak. Unntaket skal bare benyttes dersom personer med tilsvarende kompetanse ikke er tilgjengelig. Personer som er gitt militærmedisinsk utdanning av Forsvaret, er normalt unntatt fra reglene om fritak.

- f) *Registrert som fartøysbefal i Sjøheimevernet*
Personer med navigator- eller maskinistutdanning som er utdannet som befal i Sjøheimevernet er unntatt fra reglene om fritak.
- g) *Registrert som områdesjef i Heimevernet*
Personer som er registrert som områdesjef i Heimevernet er unntatt fra reglene om fritak så lenge dette verv innehas.
- h) *Registrert med kontrakt med Forsvaret*
Personer som har inngått kontrakt med Forsvaret er unntatt fra reglene om fritak for kontraktens varighet.
- i) *Registrert som polititjenesteperson på Forsvarets kvote*
Personer som etter avtale med Politidirektoratet er øremerket spesielle stillinger i Forsvaret er unntatt fra reglene om fritak.

7. Klage på avslag

Klage fremmes på fastsatt blankett til rulleførende enhet, med gjenpart til rapporterende ledd. Klagen må gi informasjon om

- antall ansatte i samfunnskritisk virksomhet som dekker samme funksjon som den innkalte,
- antall ansatte i samfunnskritisk virksomhet som dekker samme funksjon som den innkalte og som allerede som har fritak, og
- antall ansatte i samfunnskritisk virksomhet som dekker samme funksjon som innkalte som må disponeres av samfunnskritisk virksomhet ved krise, konflikt eller krig.

Rulleførende enhet vurderer saken på bakgrunn av fremsendt klage og informerer samfunnskritisk virksomhet skriftlig om utfallet. Dersom klagen avslås skal det også informeres om den videre behandling av saken.

8. Ikrafttredelse

Forsvarssjefens bestemmelser om fritak for fremmøte i Forsvaret ved krise, konflikt eller krig trer i kraft 1. juli 2012.

Fra samme tid settes Tff undergruppe 523 Fritak for og utsettelse med fremmøte ved mobilisering ut av kraft.